

LIETUVOS NACIONALINIS MUZIEJUS

Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimas 1917–1920 metais: idėja virsta valstybe

Lietuvos Nepriklausomybės
atkūrimas 1917–1920 metais:
idėja virsta valstybe

LIETUVOS
NACIONALINIS
MUZIEJUS

**VASA-
RIO 16**

Biblioteka

1918-2018

Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimas 1917–1920 metais: idėja virsta valstybe

K 94(414.5)"1918/1940"(093)
Li-301

Sudarytoja
Vilma Bukaitė
Redaktorė
Nijolė Deveikienė
Dailininkė
Edita Gužaitė

Marijampolės Petro Kriaučiūno
viešoji biblioteka (Vytauto g. 20)
Informacijos skyrius Nr. 70
Invent. Nr. 18/2947

© Lietuvos nacionalinis muziejus, 2018
ISBN 978-609-478-011-0

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos
Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB)

Pratarmė

1914 m. rugpjūčio 1 d. prasidėjęs Pirmasis pasaulinis karas smarkiai sukrėtė Lietuvos visuomenę. Jo mūšiai persirito per krašto teritoriją, paveikdami žmonių likimus: daugelis neteko artimųjų, namų, patyrė didžiulį nesaugumą, nepriteklių ir daugybę absurdiškų suvaržymų. Kovos Rytų fronte prasidėjo Lietuvos paribyje, Rytų Prūsijoje, o pietų Lietuvoje vyko net du kartus. Jau pirmuosiuose mūšiuose dalyvavo ir nemažai į Rusijos kariuomenę mobilizuotų lietuvių. Iki 1915 m. pabaigos Lietuvos teritoriją okupavo ir trejus metus krašte šeimininkavo ją ketinusi prisijungti Vokietija. Iki pat 1920 m. lietuvių visuomenė stebėjo gąsdinantį kariuomenių paradą: Rusijos imperijos, Vokietijos, Raudonosios sovietinės, Lenkijos, bermontininkų (Vakarų Rusijos savanorių armijos). Išvardiję šias penkias, iškart pridursime: su trimis paskutinėmis jau kovojo šeštoji – Lietuvos kariuomenė.

Lietuvos inteligentams karo pradžia buvo ir nerimo, ir lūkesčių metas. Jie dar negalėjo numatyti viso būsimųjų permainų masto, bet juto jų neišvengiamybę: „Kaip kitos šalys, taip ir mūsų gimtasis kraštas turi teisę tikėtis būsiąs atlygintas už tuos vargus, kuriuos vargsta lygiai su kitomis tautomis, žmonėmis ir turtais klodamas aukas valstybės visumai. Nualintas troškaus karo žygių, jis turės atsigauti liuosesniu oru. [...] Po karo bus visa apirę, apgriuvę; ant griuvėsių pravers daug kas nauja statyti, keisis mūsų ekonomijos gyvenimas, kurs privalys naujų teisių, naujai tinkamos tvarkos. Tam reikalinga daug ruošos, iš anksto apgalvotos, reikalinga stiprios inteligentų vienybės ir rimto darbo. [...] Karo metu daug daiktų neįmatoma, bet visi juntame, jog po karo, kaip visuomet, bus nemaža atmainų. Todėl žiūrėkime, kad nebūtume užspeisti bemiegant, sekime kitų tautų gyvenimą, lyginkime jų būtį su savąja, ypač skelbkimės esą atgiję ir privalą daugiau oro savo gyvatai.“¹ Panašūs svarstymai kartojosi skirtingų politinių srovių leidiniuose².

¹ A. Smetona, *Karo ženkle gyvenant, Vairas*, 1914-08-30, nr. 14, p. 2–3.

² *Rūsti karo valanda...*, *Lietuvos žinios*, 1914-09-08, nr. 163, p. 1; *Lietuva ir karas, Viltis*, 1914-07-22/08-04, nr. 161, p. 1.

Lietuvių šviesuomenė nepaliko savo sumanymų popieriaus lapuose – ji tęsė kultūrinę, socialinę, ekonominę veiklą ir tėvynėje, ir egzilyje: Rusijos gilumoje, Skandinavijos valstybėse, Šveicarijoje, Jungtinėse Amerikos Valstijose. Vokietijai okupavus Lietuvą, kultūrinis darbas iki 1917 m. vėlyvo rudens sėkmingiau vyko Rusijoje, kur būta mažiau suvaržymų. Vis dėlto simboliška, kad politinės veiklos epicentru liko Vilnius, turėjęs tapti ir atkurtos valstybės sostine. Veikliausieji šio miesto lietuviai inteligentai buvo nuolat užimti, įgyvendindami savuosius sumanymus. Jie dirbo pedagoginį ir labdaros darbą, ruošė vadovėlius, rengė politinius dokumentus, gynė tautiečių interesus susitikimuose su Rusijos, o vėliau Vokietijos vyriausybių įgaliotiniais. Nepaisydami daugelio okupacinės administracijos apribojimų ir draudimų, jie palaikė ryšius su likusioje Lietuvos dalyje gyvenusiais iškiliais visuomenės atstovais.

1917 m. vasarą Vokietijos vyriausybė ėmėsi įgyvendinti sumanymus prisijungti užimtas Rusijos imperijos žemes. Okupacinės valdžios noras pasinaudoti tautų apsisprendimo teise paskatino ją Lietuvoje sudaryti Patikėtinių tarybą iš vietos žmonių. Jiems leista išrinkti šią instituciją Lietuvių konferencijoje. Būtent šis 1917 m. rudenį Vilniuje vykęs suvažiavimas išrinko Lietuvos Tarybą, kuri įgyvendino ne vokiečių, o savąjį politinį tikslą.

Pirmąjį pasaulinį karą laimėjo savarankiškumo siekusios didžiųjų imperijų tautos – jam pasibaigus Europos politinis žemėlapis jau atrodė visiškai kitai. Jame atsirado ir Lietuvos valstybė. Nepriklausomybės Aktą gana anksti, 1918 m. vasario 16 d. paskelbė dvidešimt pilietišκών, subtilią diplomatinę kalbą įvaldžiusių žmonių, tačiau jis išaugo iš didžiulio būrio anksčiau veikusių inteligentų diskusijų, publicistinių tekstų, nuoseklaus politinio darbo. Šio dokumento įgyvendinimui reikėjo dar didesnės visuomenės dalies aktyvaus bei bekompromisės paramos. Ją liudija Nepriklausomybės kovų sėkmė, spartus valstybės ir savivaldos institucijų kūrimasis, demokratiškas Steigiamojo Seimo išrinkimas ir šio besąlygiškas pritarimas Nepriklausomybės Akto tezėms: „Lietuvos Steigiamasis Seimas, reikšdamas Lietuvos žmonių valią, proklamuoja esant atstatytą nepriklausomą Lietuvos valstybę kaip demokratinę respubliką, etnologinėmis sienomis ir laisvą nuo visų valstybinių ryšių, kurie yra buvę su kitom valstybėm.“³

Iki Steigiamojo Seimo pirmojo posėdžio veikusios pirmosios valstybės institucijos – Lietuvos Tarybos – nariai 1918 m. buvo tikri, jog Vilnius taps naujosios valstybės sostine. Jo okupavimas atskyrė valstybės kūrėjus nuo ša-

³ Steigiamojo Seimo rezoliucija, Kaunas, 1920-05-15, *Lietuva*, 1920-05-19, nr. 108, p. 1.

lies kultūrinio, politinio, ekonominio centro, bet vis dėlto parodė, kad net ši esmingai svarbi netektis negali pakirsti Lietuvos valstybės gyvybingumo. Lyg simbolinė jos jungtis su sostine Vilniuje liko žymiausias Nepriklausomybės Akto signataras, jau didžiuosius darbus nudirbusios kartos žmogus Jonas Basanavičius.

Dramatiškas, kupinas įvykių 1917–1920 m. laikotarpis įamžintas to meto lietuviškuose šaltiniuose: nuotraukose, dokumentuose, pirmuosiuose valstybės apdovanojimuose. Juos nagrinėjant akivaizdu – šiuo dinamišku metu Lietuvoje kito oficialiai vartojama kalba, institucijos, keitėsi net politikų kartos. Didelę su to meto politiniais įvykiais susijusių nuotraukų dalį sudaro institucijų arba susibūrimų vaizdai. Daugelis jų užfiksuota viešosiose erdvėse: geležinkelio stotyje, kurioje buvo sutinkami užsienio svečiai ir išlydimos valstybės delegacijos, Nepriklausomybės kovų vietose, laikinosios sostinės Kauno ir kitų miestų aikštėse. Aptariamas laikotarpis – ir ypatingai svarbių politinių dokumentų parengimo bei įteikimo metas.

Siūlome skaitytojui vaizdinį pasakojimą apie Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo procesą. Katalogą sudaro chronologinis pasakojimas apie 1917–1920 m. visuomeninius, politinius įvykius ir trumpi Nepriklausomybės Akto signatarų biografiniai portretai. Jį papildėme Lietuvos Tarybos narių atsiminimais. Esame dėkingi Vokietijos užsienio reikalų ministerijos politiniam archyvui, kuriam maloniai leidus, šiame kataloge publikuojame ne tik daugelį metų žinomą, bet ir neseniai rastą Jurgio Šaulio ranka rašytąją Lietuvos Tarybos Nutarimo dėl nepriklausomos Lietuvos valstybės atkūrimo egzempliorių. Ačiū visų dvidešimties iškilių valstybininkų giminaičiams, kurių dovanotos arba paskolintos autentiškos vertybės praturtino Signatarų namų ekspoziciją ir papuošė Lietuvos nacionalinio muziejaus leidinius. Dėkojame Vatikano slaptajam archyvui⁴, Lietuvių literatūros ir tautosakos institutui, Lietuvos centriniam valstybės ir Kauno arkivyskupijos kurijos archyvams, Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių, Lietuvos nacionalinei Martyno Mažvydo ir Vilniaus universiteto bibliotekoms, Vytauto Didžiojo karo, Kauno technologijos universiteto ir Nacionaliniam Mikalojaus Konstantino Čiurlionio dailės muziejams. Jų fonduose saugomos nuotraukos ir dokumentai papildo šiame leidinyje skelbiamą ne tik jau žinomą, bet ir platesnei auditorijai dar mažai matytą Lietuvos nacionalinio muziejaus sukaupią įdomią ir vertingą ikonografinę medžiagą.

⁴ Ačiū už archyvinę nuorodą istorikui dr. Dariui Antanavičiui.

Asmenvardžių rodyklė

- Abraitis J. 130
 Adamkevičius Eduardas 147
 Alekna Antanas 199
 Alekna Jurgis 89, 130
 Aleksa Jonas 167
 Aleksa-Angarietis Zigmantas 130
 Algirdas, Lietuvos didysis kunigaikštis 31
 Alyta Kazys 130
 Ambraziejus-Ambrazevičius Juozapas 15
 Ambraziejūtė Konstancija 259
 Ambrozaitis Kazimieras 179
 Antanavičius Darius 7
 Augustaitis Pranas 199
 Augustauskas Vytautas 231
 Aukštuolis Jonas 89
 Avižienis Kostas 186, 193
 Avižieniūtė-Juškienė Antanina 259
 Avižonis Petras 199, 229

 Backer Ramutė 258, 260
 Bačkis Stasys Antanas 205
 von Baden Max 131
 Bagdonas Juozas 199
 Bagdonas Matas 64, 256
 Bajeras Simonas 261
 Bakšys Juozas 18, 56, 255
 Balčas Stasys 179
 Balčikonis Juozas 16, 54, 182, 214
 Balsevičienė (Petrulytė) Adelė 225
 Baltrušaitis Justas 130
 Balutis Bronius Kazys 173
 Banaitienė Marijona 187
 Banaitis Bronislovas 187
 Banaitis Justinas 185–187
 Banaitis Kazimieras Viktoras 187
 Banaitis Saliamonas 24, 34, 46, 76, 90, 138, 184–187
 Banaitis Vytautas 185, 187
 Banaitytė-Nasvytienė Salomėja 185–187
 Barauskas Kazimieras 56
 Bartoloni Riccardo 237
 Bartuška Vincas 139
 Basanavičius Jonas 10, 12, 15–17, 22, 24–26, 29, 33–35, 46, 54, 56, 64, 65, 71, 72, 77, 83, 90, 92, 102, 126, 127, 130, 134, 177, 180–183, 214, 255, 274
 Benediktas XV, popiežius 25, 55, 117
 Beržinskas Viktoras 179
 Bičiūnas Vytautas 130
 Bieber Emil 93, 103, 109, 131, 166, 254
 Bieliackinas Simonas 199
 Bieliauskas Pranas 53, 60, 69, 71, 79, 255
 Bielinis Kipras 203
 Bielskis Jonas Julius 117
 Biržiška Mykolas 15, 16, 24, 35, 36, 43, 56, 64, 75, 77, 83, 90, 96, 122, 124, 125, 130, 173, 182, 188–191, 199, 255, 256, 276
 Biržiška Vaclovas 191, 252
 Biržiška Viktoras 191, 199
 Biržiškaitė Marija 64, 256
 Biržiškaitė Ona 64, 256
 Biržiškienė (Šėmytė) Bronislava 64, 130, 191, 255, 256
 Biržiškos 189
 Bistras Leonas 186
 Bytautas Ramūnas 214
 Bytautas Stasys 214
 Bitė Vladas 204
 Bizauskas Kazimieras 24, 35, 36, 83, 90, 138, 154, 167, 169, 172, 186, 192–196, 216, 266
 Blaveščiūnas Bronislovas 215
 Blažys Juozas 199
 Bludytė V. 69
 von Bonin Eckart 36, 44, 102
 Bortkevičienė Felicija 89, 164
 Bortkevičius Jonas 15
 Boruchovičius Fišeris 237
 Brazaitis Juozas 205
 Brazys Teodoras 18, 64, 256
 Breiva Juozas 66, 67, 71
 Briedis 229
 Brijūnaitė Kleopatra žr. Šernienė Kleopatra

- Brix Josef 204
 Brokas Liudas 138
 Brundza Jonas 259
 Būčys Pranciškus 199
 Budzeika Ignas 60
 Būga Kazimieras 169
 Bugailiškis Peliksas 75, 83, 87, 255
 Bukauskaitė Anelė 64, 256
 Bukaveckas Vladas 259
 Butkevičius F. 199
 Butkowski Miron ir Leon 130
 Buzelis Juozas 179

 Chardigny Pierre 173
 Chodakauskaitė (Tūbelienė) Jadvyga 130
 Czyż Edward, Henryk, Wacław 221, 226

 Čaplikas Julius 156
 Čarneckis Valdemaras Vytautas 152, 157, 173, 186, 239, 257
 Čepinskis Vincas 154, 199
 Čėsnys Blažiejus 190, 199
 Čibiras Kristupas 57, 64
 Čiurlionienė (Kymantaite) Sofija 130, 214
 Čiurlionis Povilas 183
 Čiurlionis Stasys 130
 Čiurlionytė (Karūžienė) Valerija 130
 Čiurlionytė Jadvyga 130

 Dabušis Stasys 169
 Dailidė Bronius 130
 Dailidonis 186
 Dambrauskas Aleksandras (Adomas Jakštas) 85, 199
 Daugirdas Kostas 137
 Daugirdas Tadas 76, 85
 Daukantas Teodoras 239
 Daukša Liudas 169
 Daumantas Vladas 117, 155
 Daunoras Konstantinas 79, 130, 179
 Demkus Jonas 60
 Desfaux Jeanne Thérèse 208
 Deveikis Liudas 118
 Didžiulienė-Žmona Liudvika 214
 Dylevskis Jonas 181
 Dirmantas Boleslovas 76
 Dobkevičius Jonas 157, 167
 Dobkevičius Kajetonas 208
 Dogelis Povilas 15, 16, 35, 46, 54, 56, 57, 60, 76, 79, 83, 179, 255
 Domaševičius Andrius 16, 22
 Dovydaitienė Marcelė 198
 Dovydaitis Jonas 198
 Dovydaitis Juozas 198
 Dovydaitis Pranas 16, 24, 36, 37, 47, 85, 90, 95, 138, 139, 192, 196–201, 216
 Dovydaitytė Ona 198
 Draugelis Bronislovas 186, 193
 Draugelis Eliziejus 157, 179, 193, 197, 259
 Draugelytė-Galdikienė Magdalena 259
 Dubeneckis Vladimiras 179
 Dubinskas Andrius 130
 Dulskis Romualdas 186, 193

 von Eberhardt Walter 143
 Eidintas Alfonsas 277
 Endziulaitis Vytautas 193, 197
 Eretas Juozas 199, 249
 Erzberger Matthias 36, 40, 44, 102, 120

 Faidutti Luigi 237
 von Falkenhausen Friedrich 45, 102
 Fialka Abraomas 77
 Fridmanas Naftalis 163
 Friederichsen Ludwig 51
 Friederichsen Richard 51
 Frydrichas Augustas III (Friedrich August III), Saksonijos karalius 31

 Gabrys-Paršaitis Juozas 117
 Gaidelionis Povilas 64, 229, 255, 256
 Gaigalaitis Vilius 131
 von Gayl Wilhelm Moritz 94
 Galaunė Paulius 252
 Galvanauskas Ernestas 149, 150, 157, 167, 172, 175, 244
 Galvydis-Bykauskas Jonas 143, 218, 241
 Garbačiauskas Steponas 249
 Garfunkelis Levas 158
 Gasparri Pietro 25, 107
 Gedgaudas Juozas 87
 Gerutis Albertas 249
 Giedraitis Balys 194
 Gylys Antanas 18, 64, 65, 85, 256
 Gylys Vytautas Jonas 194
 von und zu Gilsa Wilhelm 25
 Gineitis Antanas 76
 Ginkus J. 116
 Gira Liudas 183, 186
 Girdvainis Stasys 208, 209, 239

- Glinskis Konstantinas 183
 Gogelis Leonas 199
 Grajauskas Pijus 79, 83, 193, 197
 Graurogkas Julijonas 199
 Graužinis Kazimieras 195
 Grėbliūnas Pranas 179
 Grigaitytė 158
 Griganavičius Vaclovas 215
 Grigiskis Antanas 179
 Grinevičius Juozas 87
 Grinius Kazys 167, 168, 179, 214, 241, 264
 Grinkevičius Silvestras 199
 Gröber Adolf 44
 Gudavičiūtė Jadvyga 208
 Gulbinai 207
 Gustaitytė-Šalčiuvienė Antanina 186

 Harding Warren Gamaliel 156
 von Hertling Georg 18, 28, 30
 Hochland 49
 Hoffmann Max 45, 102
 Hrodeckis Jonas 181

 Yčas Jonas 33, 133, 137, 149, 214
 Yčas Martynas 16, 33, 54–56, 89, 131, 133, 149, 214

 Iešmanta Albinas 259
 Irtmonaitė 186
 von Isenburg-Birstein Franz Joseph (Francas Joze-
 fas Izenburgas-Biršteinas) 22, 23, 92
 Ivanauskas Motiejus 138
 Ivanauskas Tadas 199

 Jablonskis Jonas 183
 Jablonskis Konstantinas 252
 Jagomastas Enzy 166
 Jakaitis Jonas Jeronimas 156
 Jakimavičius Jonas 138
 Jakubėnas Povilas 190
 Jakučionis 130
 Jaloveckis Stanislovas 87
 Jankauskaitė Birutė 249
 Jankauskaitė-Turauskienė Elena 249
 Jankauskas Platonas 199
 Jankauskis Ignas 56
 Jankevičius 186
 Janulaitienė Elena 214, 255
 Janulaitis Augustinas 183, 252, 255
 Janulaitytė Justina 255

 Janulis 193
 Janušytė Liūnė 183
 Jarulaitis Vincentas 85, 87
 Jasaitis Leonas 259
 Jasaitytė Stefanija 259
 Jasaitytė Vanda 259
 Jasiūnas 185
 Jezukevičius Vladas 15, 16, 56, 255
 Jodelė Pranas 190, 199
 Jokantas Kazimieras 76
 Josiukaitė Izabelė 259
 Jungferis Viktoras 199
 Juodakis Petras 199
 Jurašaitis Aleksandras 54, 182, 214, 246
 Jurašaitytė Aleksandra žr. Vailokaitienė Aleksandra
 Jurašaitytė Elena žr. Janulaitienė Elena

 Kairies Christoph 23
 Kairys Steponas 16, 24, 36–38, 43, 47, 76, 80, 83, 90,
 96, 109, 122, 152, 202–205
 Kairiūkštis Juozas 182, 214
 Kalasauskas Jokūbas 181
 Kalina Romualdas 143
 Kalpokas Petras 98, 277
 Kaminskas Bronius 259
 Kapočius Viktoras 272
 Kardelis Jonas 264
 Karevičius Pranciškus 36, 143, 150
 Karoblis Vincas 167
 Karosas Antanas 239
 Karuža Romanas 117
 Karvelis Petras 241
 Katchė Maksimas 173
 Katilius Juozas 76
 Kavoliūnas Juozas 138
 Kemėšis Fabijonas 214
 Kemėšis Vincentas 85, 87
 Kepalas Kazimieras 64
 Kymantaitė-Čiurlionienė Sofija žr. Čiurlionie-
 nė Sofija
 Kymantas Jonas 15, 16, 54, 56, 85
 Kiukytė-Krikščionaitienė Bronislava 186
 Kizevičius A. 186
 Klimaitė Aldona 207
 Klimaitė Eglė 208
 Klimaitė Marijona 207
 Klimas A. 116
 Klimas Adolfas 207
 Klimas Gediminas 207

- Klimas Petras 18, 24, 38, 39, 43, 49, 53, 75, 76, 77, 83, 90, 94, 98, 109, 110, 126, 130, 159, 167, 172, 206–209, 245, 255, 259, 275
- Klimas Sergijus 207
- Klimienė Bronislava 159, 208
- Klimienė Elena 207
- Klimienė Konstancija 207
- Kliučinskienė Juzefa 168, 175
- Kliučinskis Adomas 148, 167, 198, 224, 240
- Klupšas Antanas 87
- Knackstedt Ludwig 51
- Kodaitis Bernardas 199
- Kolupaila Steponas 190, 199
- Koreva Jonas 143
- Kraucevičius Juozas 147, 241
- Krėvė-Mickevičius Vincas 169, 190
- Kriaučiūnas Adomas 57
- Kriščiūnaitė Antanina 259
- Kriščiukaitis-Aišbė Antanas 130, 199
- Krupavičius Mykolas 179, 204
- Kubertavičius Petras 183
- Kubilius Jurgis 149
- Kubilius Petras 34
- Kudirka Jonas 181
- Kühlewindt Alfred 49, 51, 135
- Kukta Juozapas 15, 16, 18, 54, 56, 57, 71, 239, 255
- Kukta Martynas 75, 79, 81, 86, 88, 105
- Kupčiūnas Kazys 179
- Kupstas Aleksandras 183
- Kuraitis Pranas 199
- Kuraitytė Marija 214
- Kuzma Vladas 199
- Kvedaras 229
- Kvedaras Antanas 87
- Kvieska Vincas 264
- Landsbergienė Viktorija 57
- Landsbergis Česlovas 18
- Landsbergis Vytautas 272
- Landsbergis-Žemkalnis Gabrielius 214
- Landsbergis-Žemkalnis Vytautas 272
- Landsbergytė (Jablonskienė) Sofija 130
- Lapinskas D. 229
- Lapinskas Ignas 264
- Lastauskis Vaclovas 138
- Lašas Vladas 190, 199, 264
- Leonaitė (Kairienė) Ona 130
- Leonas Petras 16, 33, 55, 133, 137, 152, 158, 190, 199, 257
- Leonavičius 130
- Leopold, Bavarijos kunigaikštis 22–24
- Lesauskai 245
- Lesauskaitės Vaiva ir Vita 75, 98, 206, 245
- Liatukas Pranas 149, 230
- Lingė Jonas 179
- Lipčius Mikalojus 194
- Lozoraitienė Vincenta 253
- Lozoraitis Stasys 205, 209, 253
- Lozoraitytė (Voickauskienė) Julija 130
- Ludendorff Erich 36
- Lukasiewicz Juliusz 173
- Lukauskas Jonas 233
- Mackevičiūtė-Lašienė Janina 199
- Mackiewicz Mieczysław 173
- Mačiokaitė Teofilė 57
- Mačys Vladas 158, 199
- Mačiulis-Maironis Jonas 85, 199
- Mačiūnas 229
- Makauskas Jonas 179, 264
- Malinauskaitė Filomena 211
- Malinauskaitė Jadvyga 211
- Malinauskas Donatas 15, 16, 18, 24, 39, 40, 56, 90, 138, 210–215
- Malinauskienė (Tanskytė) Alina 211
- Mareckis M. 199
- Marma Mykolas 179
- Mašiotaitė-Urbšienė Marija 208
- Mašiotas Jonas 16, 130
- Mašiotas Pranas 167, 169
- Matulaitis Vladas 241
- Matulaitytė Ona žr. Stulginskienė Ona
- Matulytė-Petrulienė Franciska 225
- Mažylis Pranas 199
- Meciūnas Andrius 57
- Mėginaitė Bronislava žr. Klimienė Bronislava
- Meier Adolf 248
- Merkys Antanas 139, 143, 149, 152, 157, 231, 257, 266
- Meškauskas Juozas 199
- Michelet Johan Wilhelm 195
- Miedzionis Bronislovas 263
- Mieleška Vincentas 179
- Miežinytė-Grudzinskienė Elena 186
- Miežlaidis Julius 266, 267
- Mykolaitis-Putinas Vincas 241
- Mikšys Feliksas 179
- Milčinskaitė Marija 259
- Milčius Antanas 179, 186
- Mingailaitė-Tumėnienė Vanda 199

- Mironas Vladas 24, 76, 85, 90, 109, 138, 149, 192, 196, 216–219, 229, 231
 Mongirdaitė Paulina 183
 Montvila 229
 Moravskis Alfonsas 199
 Morkelis Morkus 199
 Mošinskaitė-Paulavičienė Stefanija 57
- Nagevičius Vladas 130, 252
 Narutavičienė Joana 223
 Narutavičienė Liudvika 223
 Narutavičius Jonas 223
 Narutavičius Kazimieras 223
 Narutavičius Stanislovas 24, 35, 36, 43, 47, 76, 85, 90, 96, 122, 220–223
 Narutavičiūtė Elena 223
 Narutavičiūtė-Krasowska Sofija 223
 Narutowicz Gabriel 35
 Nastopka Stasys 143
 Natkevičius Ladas 163, 208
 Naujalis Juozas 186
 Naujokaitis Juozas 259
 Nezabitauskaitė-Galaunienė Adelė 186
 Niederle Miroslav 215
 Niemi Robert Aukusti 182
 Noreika Liudas 75, 138, 139, 157
 Norus-Naruševičius Tomas 172
- Okuličius Kazimieras 76
 Olšauskas Konstantinas 16, 54, 131
 Oželis Kazys 199
- Pacelli Eugenio 106, 224
 Pajaujis Juozas 75, 167
 Pakalka Jonas 179
 Paknys Juozas 83, 152, 257
 Pakulis Oskaras 259
 Paltarokas Kazimieras 85, 199, 239
 Palubinskas Antanas 149
 Papečkys Juozas 259
 Paškevičiūtė M. 57
 Pawłowski 48
 Peikštenienė Meilutė 273
 Peseckienė (Petrulytė) Emilija 225
 Petit Pierre 55
 Petkevičius Tadas 152, 157, 167
 Petraitis Jonas 127
 Petrulis Alfonsas 24, 85, 90, 138, 224–227
 Petrulis Boleslovas 225
 Petrulis Vytautas 130, 138, 139
- Petrušienė (Smilgevičiūtė) Janina 235
 Petrušis Vitalis 234, 235
 Pijus XI, popiežius 239
 Pijus XII, popiežius, žr. Pacelli Eugenio
 Pilka Stasys 183
 Pikčilingienė Pranciška 185
 Pikčilingis Jonas 185
 Plechavičius Povilas 215
 Povylius Antanas 76, 87, 164
 Požėla Vladas 203
 Prapuolenis Kazimieras 214
 Preikštas Vincas 87
 Prūsas Adomas 153
 Przesmycki Wacław 173
 Purėnas Antanas 199, 203
 Purėnienė Liuda 203
 Purickis Juozas 131, 167
- Račkauskas Vytautas 172, 179
 Ragaišis Liudas 186
 Rakickas 259
 Ralys Kazimieras 179
 Reboul Célestin 143
 Regelis Konstantinas 199
 Regelytė Darata 199
 Reinys Mečislovas 64, 71, 85, 199, 256
 Reisonas Karolis 204
 Reišys Martynas 215
 Rimkus Jarošlavas 183
 Rimša Petras 266
 Riomeris Mykolas 190, 199
 Romer Adam 173
 Rozenbaumas Simonas 172, 179
 Rucevičius Antanas 134
 Rudzinskaitė-Arcimavičienė Marija 199
 Ruginis Klemensas 83
 Ruseckas Petras 149, 179, 252
 Ruškytė Magdalena 65
- Salvatini Mafalda 248
 Savickis Jurgis 89, 215
 Sidzikauskas Vaclovas 130, 205
 Sidzikauskienė Regina 130
 Siemaška Domininkas 167
 Siemaška Jonas 56
 Simonaitis Motiejus 76
 Skipitienė P. 158
 Skipitis Rapolas 167
 Sklėrius Kajetonas 139
 Skvireckas Juozapas 150, 199, 239

- Sleževičius Mykolas 136, 137, 146, 152, 164, 214, 257, 264
- Smečchauskas Mejeris 195
- Smetona Antanas 15–17, 24, 25, 27, 29, 35, 36, 39–41, 43, 44, 54, 56, 64, 72, 75–77, 83, 90, 93, 109, 126, 130, 131, 140, 143, 146, 149–151, 182, 195, 218, 219, 228–231, 255, 257
- Smetonienė Barbora 57
- Smetonienė Sofija 151, 218, 255
- Smilgevičienė Danutė 235
- Smilgevičius Jonas 24, 36, 43, 76, 85, 90, 232–235
- Smilgevičius Kazimieras 234, 235
- Smilgevičiūtė Antanina 235
- Smilgevičiūtė Elena 235
- Smilgevičiūtė Kristina 235
- Smilgevičiūtė Ona 235
- Soloveičikas Maksas 167
- Sondeckis Jackus 204
- Songaila Mykolas 199
- Spudis Povilas 179
- Stakauskas Juozapas 76
- Stancleris Kazimieras 181
- Stančius Povilas 199
- Staneika Adalbertas 239
- Stankevičius Juozas 15, 16, 18, 56, 75–77, 83
- Stankūnas Valteris J. 180
- Starkus Zigmas 186, 193, 197
- Stašinskas Vladas 33, 133, 229
- Staugaitis Antanas 179, 238
- Staugaitis Jonas 163, 179, 264
- Staugaitis Justinas 24, 28, 35, 36, 41–44, 76, 83, 90, 92, 109, 131, 138, 143, 163, 166, 236–239
- Staugaitis Vincas 238
- Staugaitytė-Juodaitienė Petronėlė 238
- Steponaitytė-Jasiūnienė A. 185
- Stoškus Kęstutis 126, 203, 272, 274–279
- Strazdas Jonas 75, 130, 214
- Strimaitis Jonas 264
- Stulginskaitė Aldona 241
- Stulginskienė E. 241
- Stulginskienė Ona 57, 241
- Stulginskis Aleksandras 8, 14, 15, 16, 18, 24, 35, 42, 43, 47, 56, 64, 70, 75, 79, 85, 90, 109, 139, 143, 152, 163, 164, 170, 179, 240–245, 255–257
- Šakenis Konstantinas 218, 219
- Šalčius Matas 199
- Šalčius Petras 130, 199
- Šalkauskis Stasys 199
- Šaukevičius Tomas 181
- Šaulys Antanas 251
- Šaulys Jurgis 7, 18, 21, 24, 26, 27, 36, 38, 43, 44, 75–77, 81, 83, 88, 90, 102, 103, 109, 122, 124, 130–132, 139, 140, 155, 205, 218, 239, 246–249, 275
- Šaulys Kazimieras Steponas 24, 44–46, 83, 90, 102, 138, 143, 158, 164, 179, 199, 250–253
- Šeinius Ignas 89
- Šernas Adomas 76
- Šernas Jokūbas 15, 16, 24, 54, 56, 64, 66, 67, 69, 85, 90, 109, 112, 122, 124, 130, 131, 134, 138, 152, 159, 254–257
- Šernas Petras 130
- Šernienė Kleopatra 64, 66, 67, 255, 256
- Šikšnys Marcelinas 130
- Šilingas Stasys 16, 54, 89, 130, 138, 143, 148–150, 214, 230
- Šilingienė (Bytautaitė) Emilija 130, 214
- Šimkus Jonas 137, 139, 167, 199, 241
- Šimoliūnas Jonas 137, 139
- Škirpa Kazys 209, 248
- Škudskis Moisiejus 181
- Šlagintveitaitė Agnė 64, 256
- Šlapelis Jurgis 130, 182
- Šliogeris Jeronimas 199
- Šliūpaitė Aldona 154
- Šliūpas Jonas 89, 116, 154, 183
- Šmulkštys Liudas 205
- Štralis Karlas 60
- Šumskis Aleksandras 173
- Tallat-Kelpšienė Janina 251
- Talmantas Jurgis 64, 65
- Tamošaitis Antanas 179
- Tamošaitis Izidorius 199
- Tamulevičius Jonas 69, 83
- Taraskevičiūtė-Gerutienė Elena 249
- Tillmanns Richard 47
- Tiškevičius 229
- Toliušis Zigmas 264
- Tonkūnas Juozas 130
- Tūbelis Juozas 33, 130, 133, 137, 157, 218, 257
- Tumas-Vaižgantas Juozas 75, 89, 130, 199, 208, 218
- Tumėnas Antanas 164
- Turauskas Edvardas 209, 249
- Turauskas Pranas 76
- Untulis Matas 183
- von Urach Albrecht 121
- von Urach Amalia, Viurtembergo grafienė 31

von Urach Eberhard 121
 von Urach Elisabeth 121
 von Urach Karl Gero 121
 von Urach Karola 121
 von Urach Margarethe 121
 von Urach Mechtilde 121
 von Urach Wilhelm jaunesnysis 121
 von Urach Wilhelm, Viurtembergo grafas 31, 120, 121
 Urėdaitis Kristupas 214

 Vaičiūnienė Teofilė 183
 Vaičkienė Mirta 186
 Vaidotas Vaclovas 179
 Vailionis Liudas 199
 Vailokaitienė (Jurašaitytė) Aleksandra 52, 56, 57, 64–71, 83, 85, 87, 90, 256, 260
 Vailokaitis Jonas 24, 43, 46, 90, 164, 258–261
 Vailokaitis Jonas jaunesnysis 260
 Vailokaitis Juozas 172, 179, 258
 Vailokaitis Viktoras 193
 Vailokaitytė Birutė 260
 Vailokaitytė Danutė 260
 Vailokaitytė Ramutė žr. Backer Ramutė
 Vaineikis Jurgis 183
 Vaineikis Liudas 183
 Vaineikytė E. 183
 Vaineikytė Liuda 183
 Vaineikienė Stasė 183
 Vainiūnaitė Antanina 183
 Vaitiekūnas Klemensas 179
 Valavičiūtė O. 130
 Valickas 193
 Valickis Jonas 179
 Valodka Liudas 169
 Vanagaitis Jonas 119
 Variakojis Jonas 230
 Varnas Alfonsas 18
 Varnas Jonas 179
 Vasiliauskas Kazimieras 199
 Velykis Mykolas 137, 155
 Verbickas Valerijonas 199, 252
 Vergilijus 33
 Vygodskis Jokūbas 257
 Vileišienė (Jasmantaitė) Emilija 15, 16, 54, 56, 57, 71, 130, 214
 Vileišienė (Kazakauskaitė) Ona 130
 Vileišis Antanas 15, 16, 18, 54, 56, 57, 71, 130, 182, 214, 263

Vileišis Anupras 130, 263
 Vileišis Jonas 24, 28, 34–36, 43, 44, 47, 83, 90, 96, 122, 126, 130, 137, 152, 153, 156, 182, 208, 214, 217, 244, 262–265
 Vileišis Petras 15, 263
 Vilhelmas II (Wilhelm II), Vokietijos imperatorius 29, 30, 120
 Viskantas Antanas 71
 Vyšniauskas Jeronimas 259
 Vytautas, Lietuvos didysis kunigaikštis 214
 Vitkauskaitė-Bukaveckienė Janina 259
 Vitkauskytė Ona 138, 177
 Vizbaras Kazimieras 154
 Viziliūnienė Emilija 169
 Vokietaitis Juozas 214
 Voldemaras Augustinas 33, 131, 133, 135, 140, 199
 Volteris Eduardas 199, 252
 Voronka Juozapas 157
 Vosylius Andrius 233
 Vosylius Kazys 179

 Wilson Woodrow 20, 116

 Zajančauskas Vincas 75
 Zikaras Juozas 179
 Zubauskas Kazimieras 179
 Zubrickas Justinas 139, 152, 157, 167, 241

 Žadeikis Povilas 156
 Žakevičius 229
 Žebenka Rimgaudas 278
 Žebrauskaitė Ona 60
 Żeligowski Lucjan 174
 Žemaitis Zigmąs 130, 182, 190, 199, 214
 Žygelis Balys 264
 Žilevičius Juozas 252
 Žilinskaitė P. 57
 Žilinskas Aleksandras 149
 Žilinskas Jurgis 199
 Žilinskas Vytautas 181
 Žilius-Jonyla Jonas 156
 Žiugždaitė 259
 Žižkauskas Teodoras 259
 Žmuidzinavičienė (Putvinskaitė) Marija 130
 Žmuidzinavičius Antanas 15–17, 54, 56, 64, 67, 75, 79, 81, 85, 214, 252, 256
 Žukauskas Silvestras 146
 Žukauskas-Vienuoilis Antanas 169

Santrumpos

KAKA – Kauno arkivyskupijos kurijos archyvas

KTUM – Kauno technologijos universiteto muziejus

LCVA – Lietuvos centrinis valstybės archyvas

LLTI – Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas

LNK – Lietuvos nacionalinis muziejus

LNMMB – Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka

LMAVB – Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka

NČDM – Nacionalinis Mikalojaus Konstantino Čiurlionio dailės muziejus

VDKM – Vytauto Didžiojo karo muziejus

VUB – Vilniaus universiteto biblioteka

Tiražas 400 egz.

Išleido Lietuvos nacionalinis muziejus. Arsenalo g. 1, LT-01143 Vilnius

Spausdino UAB „Petro ofsetas“. Naujoji Riovonių g. 25C, LT-03153 Vilnius

Pirmąjį pasaulinį karą laimėjo savarankiškumo siekusios didžiųjų imperijų tautos. Jam pasibaigus iš esmės pasikeitusiame Europos politiniame žemėlapyje atsirado ir Lietuvos valstybė. Nepriklausomybės Aktą 1918 metų vasario 16 dieną paskelbė dvidešimt pilietišku, subtilią diplomatinę kalbą pasitelkusių žmonių, tačiau istoriškai jis susiformavo iš didžiulio būrio anksčiau veikusių inteligentų diskusijų, publicistinių tekstų, kryptingo politinio darbo. Dramatiškas, kupinas įvykių 1917–1920 metų laikotarpis įamžintas nuotraukose ir dokumentuose. Juos publikuodami skaitytojui pateikiame nuoseklų Lietuvos valstybingumo atkūrimo istorijos vaizdinį pasakojimą, kurio pagrindinė veikėja – Lietuvos Taryba. Jos narių, Vasario 16-osios Akto signatarų, prisiminimai supažindina su šio dokumento atsiradimo istorija. Nepriklausomybės kovų sėkmė, spartus valstybės ir savivaldos institucijų kūrimasis, Steigiamojo Seimo demokratiškas išrinkimas ir sklandus darbas įrodė besąlygišką visuomenės paramą svarbiausio XX amžiaus Lietuvos politinio dokumento teiginiams. Taip nuo pat XIX amžiaus brandinta trapi idėja išaugo į valstybę.

